

ԽԱՅԻԿ ԴԱՉՄԵՆԸ

Ռանչպարների Կանչը

15

ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ ՄԱՂԸ

Պահակության հաշորդ շաբաթը Գևորգ Չաուշը ինձ պատվիրեց գնալ Դաշտի գյուղերը այլուրի մաղ բերելու: Շատ զարմացա այդ պատվերի համար: Նրա խնդրածը այնքան հասարակ բան էր, որ ես նույնիսկ անհարմար գտա, որ Չաուշը ինձ պես երիտասարդին այդպիսի հանձնարարություն է տալիս: Վիրավորվեցի իբրև տղամարդ:

Ես դեռ քիչ բան գիտեի ֆիդայիների առօրյայի մասին: Մտածում էի, թե միգուցե այլուր ունեն պահած որևէ տեղ, պետք է շտապ հաց թխվի և մաղ է հարկավոր: Լսել էի մանավանդ, որ կոիվներից առաջ ֆիդայիները մեծ քանակությամբ հաց են թխում և թարցնում այն տեղամասի տարբեր մասերում, ուր պետք է տեղի ունենար գալիք ճակատամարտը: Բայց ճանապարհին սոսկալի մտքեր պաշարեցին ինձ: Արդյոք Չաուշը մի չար դիտավորություն չունե՞ր նորից առիթ ստեղծելու, որ ես հանդիպեմ կանանց և ենթարկվեմ աղե՝ տաբեր փորձությունների: Միթե նա չգիտի, որ մաղը սովորաբար կանայք են օգտագործում: Ինչու նա ինձ կապեց տղամարդուն ոչ վայել այդպիսի մի գործի հետ: Եթե նա ինձ հանձնարարեր բեռներով այլուր տեղափոխել հայդուկների համար, ես սիրով հանձն կառնեի այդ ամբողջ պաշարը մեջքով փոխադրել իր ուզած տեղը, ուզած հեռավորությունից: Իսկ մաղն ի՞նչ է՝ որ տղամարդը իրեն հպարտ զգա մաղ բերելու համար: Այն էլ ինձ պես հայդուկը, որի պատանքը

արդեն չափված–դրված է իր պայուսակի մեջ: Բայց ինչ արած, կյանքում լինում են պահեր, որ մարդ ստիպված է գնալ նաև մաղի ետևից:

Շատ մարդիկ անցան, բայց ոչ մեկը մաղ չէր ծախում:

Սկսեցի վերհիշել, թե որ գյուղերում բարեկամներ կամ ազգականներ ունեմ: Նրանցից որևէ մեկի մաղը կվերցնեմ և շտապ կտանեմ Գևորգ Չաուշին: Հիշեցի, որ Տերգևանք գյուղում մորաքույր ունեմ: Հայտնի հաց թխող է: Կմտնեմ մորաքրոջս տուն, նրա ալյուրի մաղը կվերցնեմ և կվերադառնամ Մառնիկի անտառը: Եթե այդ էլ չեղավ, կգնամ Բերդակ և կփնտրեմ այն բերդակցու տան մաղը, որի սամիրով ճաշը կերել էի հողաչափի ժամանակ:

Տերգևանքը հայտնի ֆիդայի Մխո Շահենի գյուղն էր: Իմ որոնած տունը գյուղի ծայրին էր, և դուռը՝ բաց: Մշեցիք աշխատանքի գնալիս դռները չեն փակում:

Ներս մտա: Ուղիղ իմ դիմաց պատից կախված էր իմ մորաքույր Ռեհանի բավական խոշոր մաղը: Տանը ոչ ոք չկար: Մաղը պատից ցած առա և հանգիստ քայլերով ելա շենքից, դուռը բաց թողնելով այնպես, ինչպես որ կար:

Հպարտ քայլում եմ ճանապարհով, շտապելով Բերդակի մոտով հասնել Մառնիկի սարը և ներկայանալ Գևորգ Չաուշին: Սակայն Բերդակին չհասած հրաձգության ձայն լսեցի: Տեսնեմ՝ անթիվ–անհամար քրդեր և օսմանյուլ զորք Բերդակի մոտ կռվի են բռնվել մի քանի ֆիդայիների հետ: Երկուսին ճանաչեցի» մեկը Գևորգ Չաուշն էր, իսկ մյուսը՝ Գալեն: Անհավասար կռիվ էր, և Գևորգն ու Գալեն շատ նեղն էին ընկած: Երբ ավելի մոտեցա, տեսա մի երկրորդ քարաժայռի ետև դիրք մտած կրակում են Մառնկա Պողեն, Ալվառինջու Սեյդոն և Մշեցի Տիգրանը: Բամբկու Մելոն էլ այնտեղ էր: Նա և Ջնդոն փոխանեփոխ կրակում էին մի հրացանով:

Ընդամենը մի քանի ժամ չկար, որ բաժանվել էի և հանկարծ վերադարձիս ճանապարհին դեմ եմ առնում մի կատարյալ ճակատամարտի: Ես անմիջապես խլեցի սպանված զինվորներից մեկի հրացանը և շտապեցի միանալ ֆիդայիներին՝ առանց իմ մաղից բաժանվելու: Հենց որ մոտեցա Գևորգ Չաուշին և Գալեն՝ որոտաց ուժգին համազարկ: Ուշադրություն գրավելու համար, թե

խորամանկությամբ, ես մաղը վեր բարձրացրի, որոտաց երկրորդ համագարկը: Մաղը տարա դեպի աջ և դեպի ձախ համապատասխանորեն թեքելով իմ գլուխը: Մաղի ամեն մի շարժումին հետևում էր մի համագարկ: Ու հանկարծ թանձր մշուշ իջավ լեռան վրա: Ես մաղը մի քանի անգամ մշուշի միջով աջ ու ձախ տարա և բարձրացրի վեր: Եվ ի՛նչ, թշնամին խուճապահար ետ դարձավ: Երկու հագարից ավելի թուրքեր և քրդեր աղաղակելով սկսեցին փախչել: Ու բերնեբերան տարածվեց սուլթանի գորքի մեջ և ամբողջ Մշո դաշտում, թե Գևորգ Չաուշի կողքին երևացել է մի մարդ՝ ձեռքին վահանի նմանությամբ մի նորահնար գենք, որ անխոցելի է գնդակների դեմ: Որ եթե այդ մարդը խաղում է այդ գործիքի հետ կամ մատներով դիպչում նրան, երկնքից կրակ է թափվում: Որ ֆիդայիները սուլթանի գորքի դեմ պաշտպանվում են մաղի ձևով շինված մի կլոր գենքով: Պատմում էին, որ նույնիսկ աստվածն է պաշտպան կանգնում հայ ֆիդայիներին՝ վերևից մշուշ իջեցնելով լեռ՝ ներին, որի միջից միայն այդ մագանման գործիքն է երևում և Գևորգ Չաուշի գլուխը, կողքին՝ գենքը բռնած այդ հսկա մարդու կերպարանքը...

Որ ոչ միայն Գևորգ Չաուշի, այլև նրա բոլոր հայդուկների պարանոցից գորավոր հնայիլ է կախված:

Եվ երգեր հորինեցին Գևորգ Չաուշի վրա, նրան դարձնելով առասպելական հերոս, թե նա այնքան քաջ է, որ թըշնամու գնդակները մաղով է ժողովում:

Ու տերզևանքցի իմ խեղճ մորաքրոջ մաղի հետ կապված Բերդակի կովի այդ զարմանալի պատմությունը գնաց հասավ սուլթան Համիդի ականջը, օսմանյան կայսրության բոլոր ծայրամասերը թնդացնելով հայ ֆիդայիների անօրինակ խիզախության համբավով:

Մառախուղը գնալով այնպես թանձրացավ մեր շուրջը, որ մենք ապահով կարող էինք հեռանալ Բերդակի սարից: Իմ մաղը մի անգամ էլ հաղթական բարձրացավ օդի մեջ, փայլեց արևի տակ և անհետացավ մշուշում,

Գնալու ժամանակ նկատեցինք, որ Գալեն ծանր վիրավորված էր թևից: Մառնկա Պողեն և Արտոնքա Չնդոն նրան Խութա սարերով տարան դեպի Սասնո կողմերը:

Ալվառինջու Մեյդոն իմ հրաշագործ մաղը ձեռքին Բամբկու Մելոյի հետ
բարձրացավ դեպի իր քերձը, իսկ ես և Գևորգ Չաուշը բռնեցինք Ֆարխինի
ճամփան:

Ֆարխինում Գևորգը ծանոթ լրաբերներ ուներ, որոնք տեղեկացրին իրեն, թե ումի
թուրքերը շատ մտահոգված են հայերի նորահնար գենքով և այդ
կապակցությամբ նույն օրը Ֆարխինի մեջ օսման սպաների գաղտնի ժողով կա:

Հայդուկապետը ծպտվեց թուրք սպայի հագուստով, ինձ էլ ասկյարի շոր
հագրեց և երեկոյան մտավ սպաների ժողովասրահը:

Բոլորը ոտքի ելան, բարևեցին և խնդրեցին, որ ինքն էլ մասնակցի ժողովին:

Հարցրին իրեն.

Որտեղի՞ց կուգաս:

Վանից կուգամ և Պոլիս կերթամ, ասաց Գևորգը:

Երևի լսած կար Բերդակի կովի և Գևորգ Չաուշի նորահնար գենքի մասին:

Լսած կամ»

Վանքի կովից հետո դա ամենաահեղ ղենքն է, որ հնարել են հայերը Գևորգ
Չաուշի ղեկավարությամբ:

Այո, այդ առթիվ սուլթանը շատ մտահոգ է:

Եվ, երևի, այդ գործով էլ Պոլիս եք կանչված:

Այդ արդեն իմ և սուլթանի գիտենալիք գործն է, կարճ կապեց Գևորգը:

Դե, նստիր, նստիր, քո ներկայությունը մեր ժողովին շատ կարևոր է և
սլատվավոր:

Մեղանի վրա միայն մե՛կ օրակարգ կա, ասաց նախագահը: Գևորգ Չաուշի գլուխը բերողին հազար կարմիր ոսկի կա. այդպես է խոստացել սուրբյան Համիդը: Ձեզ ո՞վ պիտի բերե Գևորգ Չաուշի գլուխը, հարցրեց ժողովի նախագահը սպաներին:

Բոլոր սպաները ապշած իրար երես նայեցին: Որևէ մեկը չհամաձայնեց: Լռեցին ամենքն էլ:

Ո՞վ պիտի բերե, նորից հնչեց նախագահի ձայնը:

Քիչ հետո Գևորգը մատ բարձրացրեց.

Ես պիտի բերեմ Գևորգ Չաուշի գլուխը, պարոն նախագահ, ասաց Գևորգ Չաուշը:

Դու՞ք... չեմ կարծում.

Չե՞ս կարծում... Ա՛ն, սա Գևորգ Չաուշի գլուխն է, ասաց հայդուկապետը դեպի նախագահը երկարելով իր գլուխը, այդ Հազար ոսկին էլ տար դիր քո կնկա վարտիքի մեջ:

Մարսափ տիրեց բոլոր սպաներին:

Գևորգ Չաուշն ասաց իր խոսքն ու քայլեց, ես էլ ետևից դուրս եկա:

Ֆարխինից վերադարձին ինացանք, որ Մառնկա Պողեն և Արստնքա Չնդոն վիրավոր Գալեհն ճանապարհին իջեցրել էին Ղասաբեկի քոշկը և ապավինել նրա կնոջը՝ Չենիլի խնամքին, որը հանձն էր առել բուժել վիրավոր Գալեհի թևը:

ԻՄ ՊԱՇՏՈՆՍ Է ՓՈՒՔՍ ՓՉԵԼ

Մաղի պատմությունը այնպես էր ոգևորել Գևորգ Չաուշին, որ կարծում էր, թե ես ամեն գործի ընդունակ եմ: Մի օր կանչեց թե՛ մի շատ հեռու տեղ պիտի երթաս:

Որտե՞ղ, հարցրի:

Բերդաքաղաք, գուցե և ավելի հեռու: Բերդաքաղաք նա Կարս քաղաքին էր ասում: Ասաց, որ պետք է գնամ փամփուշտ բերելու: Բացատրեց, թե այնտեղ հասնելիս ո՛ր փողոցի ո՛ր անկյունում ո՛վ պիտի դիմավորի ինձ: Տվեց նաև մի քանի օգտակար խորհուրդներ ճանապարհի համար, որոնցից մեկը «Էշն ընկել է գլգրլ պայմանական խոսքն էր, որ նշանակում էր թե՛ գգու՛յշ, այստեղ համիդիե կա:

Կարգադրության դեմ առարկել չէի կարող: Այդ արդեն տղամարդուն վայել գործ էր և ես պարտավորվեցի մեկնել:

Ինձ հետ դրեց նաև Մշեցի Տիգրանին, այն երիտասարդ հայդուկին, որ առաջին օրը համարձակ տնտղել էր իմ մեջքը իմանալու, թե ես լա՞վ մատաղացու եմ, թե ոչ և հեռվից իմ Հասակը չափելով, երեք արշին կտավ էր տվել ինձ պատանքի Համար: Տիգրանը դաշտեցի քաջ տղամարդ էր Վարդենիս գյուղից: Հնուտ լեռնագնաց էր և շալակը ծանր բեռների վարժված: Միաժամանակ լավ քրդախոս էր և ավելի քաջատեղյակ երկրի պատմությանը և սովորույթներին, քան ես: Մի թերություն ուներ. երբեմն արագ բռնկվում էր՝ նետվելով վտանգավոր արկածների մեջ: Տիգրանն ասում էր, որ իրենք Սասունից են տեղափոխվել Դաշտ և իր մեջ միահյուսված են սասունցու աներկյուղ նկարագիրը և մշեցու տաքարյուն բնավորությունը: Մի բանից էր խստորեն դժգոհում. Հոնքերը և այտերի կարմրությունը կանացիական էին և նա իր թավ բեղերը հաճախ դեպի վեր ոլորելով, աշխատում էր մեղմացնել այդ քնքշությունը:

Փոխեցինք մեր ֆիզայական հագուստը, հագանք հայ գեղջկական շորեր և ճամփա ելանք: Ես՝ առանց գենքի, իսկ Տիգրանը փորի վրա իր տասնոց ատրճանակը կապած:

Մենք ընտրեցինք մի դժվար ուղի, որ ոչ մի հայդուկ մինչև այդ անցած չկար: Ոգմի, Մոկսի և Շատախի սարերով պիտի թափանցեինք Բերկրի, այնտեղից՝ Բերդաքաղաք:

Այդ տաժանելի ճանապարհը թեթևացնելու և, մասամբ էլ, երևի, ինձ իր գիտությամբ զարմացնելու համար, Տիգրանը ասում էր, որ այդ ճանապարհով մոտ երեք հազար տարի առաջ հելեն գորավար Քսենոֆոնն է իր գորքը Բիթլիս

քաղաքի լեռնանցքով իջեցրել Մշո դաշտ, հասնելով մինչև իրենց գյուղի սահմանները:

Մշեցի Տիգրանը կարճկանցի մի ծանոթ ուներ: Նա մեզ զգուշացրեց, որ թեև այդ ուղղությունը նախընտրելի է, բայց զուրկ չէ վտանգներից: Կարճկանցին կլայեկագործ էր և փուքս փշող ու պղինձ մաքրող էր որոնում, որ իր հետ գնան այդ կողմերը, ամաններ կլայեկելու: Ես փուքս փշող դարձա, իսկ Մշեցի Տիգրանը համաձայնեց դառնալ պղինձ մաքրող: Հետևյալ առավոտ ընկերս շալակեց պղինձը, կարճկանցին վերցրեց կլայեկն ու հացի կապոցը, իսկ ես՝ փուքսահանը, և բրոնզեցինք Ոգմի ճամփան:

Ոգմը հայկական մեծ գյուղ էր քարքարոտ մի բլուր ի վրա, ձորի մեջ: Շրջապատված էր Բարվարի քրդերով: Այդ ամբողջ գյուղը ծագել ու ճյուղավորվել էր հին ու հերոսական մի տոհմից: Սրանք իրենց գյուղը դրսից աղջիկ չէին բերում, որ իրենց տոհմական արյունը չխաթարվի:

Ոգմեցիք արհեստով թաղիքագործ էին: Դեռևս 18-րդ դարից Ոգմը եղել էր հայ ռազմիկների արծվաբույնը: Սակայն Բարվարի քրդերը կապալ էին դրել ոգմեցոց վրա: Ոգմեցի քաջակորով Լաթոն իր հայրենակիցներին կազմակերպելով կովի էր ելել քրդական իշխանավորների դեմ և Ոգմը ազատագրել ճնշումից ու հարկերից: Պարտված աղաները թողթ էին ուղարկել ոգմեցի Լա թոյին, Ոգմը ճանաչելով իբրև հայկական անկախ ազնվապետություն:

Կարճկանցին մեզ տարավ ոգմեցի Լաթոյի տունը: Սրանք ամբողջ ընտանիքով գգրար էին: Տանուտեր Լաթոն և տան բոլոր տղամարդիկ հագած էին բրդոտ աբաներ առանց թևերի, լայն շավարներ առանց գրպանների և մինչև ծնկները քաշած մազե գուլպաներ:

Թոնիրը երկրորդ հարկումն էր և կախովի: Տակը անասունների գոմն էր: Մեզ հյուրասիրեցին ձավարի փլավով: Ուտելու ժամանակ գգրար Լաթոն ասաց. «Կանթ, խասքաշի վրեն պսպղուն չկա»: Տանտիկինը պատասխանեց. «Դիք, պսպղուն վանք ի»: Կարճկանցին ասաց, որ դա ոգմեցիների ծածկալեզուն է. նշանակում է՝ «Կնիկ, փլավի վրա յուղ չկա», իսկ կինը թե՛ «Էրիկ, յուղի սակավություն է»:

Ոչ միայն յուղի սակավություն էր, այլև այգ գավառի մեջ անկողին գործածելու սովորություն չկար: Բոլորը պատկում էին թոնրի շրթին, իրենց վրա քաշելով հաստ թաղիքներ: Մենք էլ այդպես գիշերեցինք, մեզ վրա առնելով մեկական թաղիք, որ գգրար Լաթոն էր պատրաստել՝ հետը խառնելով նաև արջի բուրդ: Գլխներիս տակ դրեցինք խոտով լցված գնդաձև բարձեր, այնքան կոշտ ու ծանր, որ դժվարությամբ էին շարժվում:

Աքլորականչին Տիգրանը պղնձե մեծ ամանի մեջ ավագ լցրեց, վրան փռեց մի թաց շոր և բոբիկ ոտներով մեջը մըտավ, սկսեց եռանդով աշխատել: Ես փութասահանը գործի դնելով թեժացրի կրակը, կարճկանցի վարպետին հրավիրելով կլայեկ գարկել:

Մինչ նա առաջին ամանը կավարտեր, մշեցին արդեն մտել էր չորրորդ պղնձի մեջ: Շատ ոգմեցիք հավաքվեցին գգրար Լաթոյի տուն և մենք մինչև կեսօր բոլորի պղինձները կլայեկեցինք:

Կարճկանցի վարպետն ասաց. «Էսօր ծերունին տուն չէ», որ իրենց ծածկալեզվով նշանակում էր. «Էսօր մեր գործը հաշող է», և մենք այդ հաջողությամբ էլ Ողմից դուրս դալով՝ բռնեցինք Մոկսի կաժանները:

Բույլ–բույլ երփներանգ ծաղիկներ ներկել էին քար ու քարափ: Մի խումբ մոկաց բանջարքաղ աղջիկներ, ոտքերը ժայռից կախած, հաց էին ուտում ճանապարհին, մեկը մյուսից՝ գեղեցիկ և բոլորը կարմիր սուլերով:

Ախպեր ջան, ի՛նչ կլինի մեր ոտքերը իրարից բաժանես, խառնվել են իրար, կլայեկագործին դիմելով ասաց մի չարաճճի աղջիկ:

Կարմիր սուլեր ենք հագել ու մեր ոտքերը խառնվել են, օգնի՛ր, որ մեր ոտքերը գտնենք, ավելացրեց մեկ ուրիշ չարաճճի:

Մենք երեք ենք, մեզանից որի՞ն էք ուզում, որ ձեր ոտքերը իրարից բաժանի:

Փութս փշողը:

Ոչ, կլայեկ գարկողը, պոռթկաց կողքի կարմրաթուշ ընկերուհին:

Պղինձ մաքրողը, այս ու այն կողմից բացականչեցին գեղջուկ աղջիկները, իրենց ոտքերը ավելի խճճելով իրար:

Կարճկանցին մոտեցավ և ձեռքի վարոցով թեթև հարվածեց նրանց սրունքներին:

Վա՛յ, ախպեր ջան, դու որ շլինեիր, մեր ոտքերը կըխառնվեին իրար, հրեռացին մոկաց հարսները, ոտքերը արագությամբ փախցնելով ժայռից:

Մոկսը ձորի մեջ էր, գետի ափին:

Անցանք Մոկսը և Առնուսի լեռնանցքով շարժվեցինք դեպի Շատախ: Մոկսի և Շատախի մարդիկ սասունցիների պես էին հագնված: Կեսգիշերով հասանք ճնուկ և օթևանեցինք գյուղապետի տանը, որի ամաններին թիվ ու համրանք չկար: Մոտ հարյուր տարեկան էր ռես Կարապետը և այնքան հարուստ, որ կարող էր միանգամից հյուրընկալել հարյուր ձիավոր: Երկու օրում հագիվ կարողացանք նրա բոլոր պղինձները կլայեկեր Իմ փութասահանը փչացավ և ես ստիպված եղա բերանով փչել գործի դնելով իմ այտերի ու թոքերի ամբողջ գործությունը: Ռես Կարապետը շատ գոհ մնաց մեր ծառայությունից և մեզ թմբուկներով ճանապարհ դրեց դեպի հաջորդ բնակավայրը, Բրդոտ արաներ և շալե վարտիքներ հագած երեք թմբկահար հաղթական գնում էին մեր առջևից, որոնց թմբուկների կաշին արջի մորթուց էր շինված և շատ ուժեղ ձայն էր արձակում: Մեկի կաշին լրիվ մշակված չէր և արջի պոչը վեր ու վար էր անում թմբուկի տակից: Մեր առաջնորդը ռես Կարապետի հարևանն էր՝ Գիլո անունով, որ ձեռքով մի քանի արջ ու գայլ էր խեղդել Շատախի անտառում:

Արշավի ընթացքում Գիլոն հանկարծ դադարեցրեց թմբկահարությունը և մեզ ցույց տվեց Մեղնքար կոչվող մի քարայր, որտեղ ժամանակին պատսպարվել էր Խանասարի կովի հերոս Սևքարեցի Սաքոն՝ շատախցի մի խումբ հայդուկների հետ:

Ռ՞վ էր Սաքոն, հարցրի:

Ռուսաց Հայաստանի Սև Քար գյուղից էր:

Այդքան հեռվից մեր երկիր՞ն էր եկել և ապրում էր քարայրո՞ւմ:

Սաքոն իր ազգի և աշխարհի բոլոր հալածվածների համար գլուխը դրած մի խենթ էր, դարդիման մի դերվիշ, որ կովի դաշտում զենք էր բանեցնում, իսկ բանտի մեջ՝ սագ: Մեր կողմերում երգ կա նրա մասին. «Որտեղ տեսա Սևքարեցի, քո պատճառով շատ սիրեցի»:

Իսկ մենք մի՞թե խենթ չենք, նկատեց Մշեցի Տիգրանը և ընչացքները կարմիր այտերին ոլորելով, հրամայեց թմբուկները զարկել:

Գիլոն ուժգին թմբկահարությամբ մեզ հասցրեց Թաղ, որ Շատախի կենտրոնն էր: Թաղում մնացինք երեք օր, շատ ամաններ կլայելելով: Ապա անցանք Ծաղկավանք և հռչակավոր Փեսան–Դաշտով շարժվեցինք առաջ: Այնքան լավ էինք աշխատել, որ մեր համբավը հասել էր լեռնական քրդերին: Նրանք եկան և մեզ տարան իրենց սարերը: Ես առաջվա պես եռանդով փութս էի փշում, Տիգրանը մաքրում էր պղինձները, իսկ կարճկանցի վարպետը կլայել էր զարկում: Մեր մասին իմացավ Մոկաց գավառի մեծանուն իշխան Մուրթլա Բեկը, որ ոզմեցի Լաթոյի հետ աշխատում էր հիմնել քուրդհայկական մի անկախ պետություն: Բեկի խանումները հերթով բերում էին իրենց կաթի և մածնի ամանները, ամեն տեսակի ու չափսի, և մենք բոլորին գոհ էինք ձգում: Խանումներից մեկը, Չալխի անունով, նունիսկ սիրահարվեց Մշեցի Տիգրանին.

Մյուս տարի դարձյալ եկեք, ասաց Չալխին բաժանվելիս:

Մեր գործը կլայել զարկելն է, խանում, իհարկե կրգանք, ասաց Տիգրանը: Նա հատաչելով վերցրեց իր պղինձը, կարճկանցին իր կլայելն ու հացի շալակը, իսկ ես փութս փշելու գործիքը, և նորից ընկանք ճանապարհ:

Մի նեղ ձորի մեջ մեզ բռնեցին..

Ու՞ր կերթաք, հարցրին:

Չե՞ք տեսնում, որ կլայել զարկող ենք և պղինձներ մաքրելու կերթանք, նեղացած խոսեց կարճկանցին: Սա իմ փութս փշողն է, իսկ սա՛ իմ պղինձ մաքրողը: Ռեա Գենջոյի խանումն է մեզ կանչել:

Ո՞ր սարից եք գալիս:

Մուտքիա Բեկի:

Կարճկանցի վարպետի համարձակ խոսքը համիդիե ձիավորների ուշադրությունը ցրեց: Նրանք քառասորոփի հեռացան, ոչ մի կարևորություն չտալով մեզ:

Ճանապարհին ինքս ինձ մտածում էի. փութս փշող էլ դարձա: Մտքումս խնդում էի Մշեցի Տիգրանի վրա, որ պղնձամանը մեջքին կապած կռացած գնում էր կարճկանցի կլայեկագործի ետևից: Ֆիդային ինչե՛ր ասես պատրաստ չի կատարելու ի սեր նպատակի:

Ռես Գենջոյի խանումը մեզ շատ սիրալիք ընդունեց և մի շաբաթ պահեց իր օբայում: Նա նույնպես սիրահարվեց՝ բայց կարճկանցի վարպետին:

Այսպես հաջող անցավ ամեն ինչ, թե չէ կարող էին մեզ բռնել և առաջնորդել Բաղեշի բանտը, այս անգամ անշուշտ հարյուր և մեկ տարվա բերդարգելության սպառնալիքով կամ կախաղանի: Առհասարակ ամեն արհեստ պիտանի է կյանքում, նույնիսկ փութս փշելը:

Մենք Վան չմտանք: Քաղաքն իր այգեստանով մնաց արևմուտք:

Կարճկանցի կլայեկագործը մեզ Հայոց ձորով ապահով հասցրեց Արջակի տակ և վերադարձավ Կարճկան, իր հետ տանելով պղինձն ու փութսահանը: